

Registratie

1. Hoofdaanvrager

Naam, titel(s): Prof. dr. P. C. Meijer
Universiteit/Instituut: Radboud Universiteit Nijmegen X Vrouw
Faculteit/Afdeling: Radboud Docenten Academie
Postadres: Erasmusplein 1
Postcode: 6525 HT
Telefoon: 024-3615592
Plaats: Nijmegen
E-mail: p.meijer@docentenacademie.ru.nl

2. Medeaanvrager(s)

Naam, titel(s): dr. H. Schaap X Man
Universiteit/Instituut: Radboud Universiteit Nijmegen
Faculteit/Afdeling: Radboud Docenten Academie
Postadres: Erasmusplein 1
Postcode: 6525 HT
Telefoon: 024-3612919
Plaats: Nijmegen
E-mail: h.schaap@docentenacademie.ru.nl

Naam, titel(s): dr. H.W. Oolbekkink-Marchand X Vrouw
Universiteit/Instituut: Radboud Universiteit Nijmegen
Faculteit/Afdeling: Radboud Docenten Academie
Postadres: Erasmusplein 1
Postcode: 6525 HT
Telefoon: 024-3615757
Plaats: Nijmegen
E-mail: h.oolbekkink@docentenacademie.ru.nl

Naam, titel(s): dr. J.A. Meirink X Vrouw
Universiteit/Instituut: Universiteit Leiden
Faculteit/Afdeling: ICLON
Postadres: Wassenaarseweg 62a
Postcode: 2333 AL
Telefoon: 071-5276568
Plaats: Leiden
E-mail: meirink@iclon.leidenuniv.nl

Naam, titel(s): dr. R.C. Zwart X Vrouw
Universiteit/Instituut: Universiteit Utrecht
Faculteit/Afdeling: Educatie
Postadres: Heidelberglaan 1
Postcode: 3584 CS
Telefoon: 06-41468671
Plaats: Utrecht
E-mail: r.c.zwart@uu.nl

3. Titel van het onderzoeksvoorstel:

Professionaliseringsinitiatieven in het voortgezet onderwijs nader bekeken: professionele ruimte van docenten in relatie tot schoolontwikkeling en -organisatie.

4. Titels van de onderliggende deelprojecten:

Deelproject 1. Opvattingen van docenten en schoolleiders over de professionele ruimte van docenten in het voortgezet onderwijs en de relatie met schoolorganisatie. Projectleider: dr. R.C. Zwart (Rosanne), Universiteit Utrecht.

Deelproject 2. De relatie tussen professionele leergemeenschappen en professionele ruimte van docenten. Projectleider: dr. H. Schaap (Harmen). Radboud Universiteit Nijmegen.

Deelproject 3. De professionele ruimte van docenten in het kader van het Onderwijsstraineeships en Eerst de Klas. Projectleider: dr. J.A. Meirink (Jacobiene). Universiteit Leiden.

Deelproject 4. De relatie tussen promotiebeurzen en professionele ruimte van docenten. Projectleider: dr. H. W. Oolbekkink-Marchand (Helma). Radboud Universiteit Nijmegen.

5. ProBO onderzoeksthema (gelieve één hiervan aan te kruisen)

- Aansturing en bestel
 Kwaliteit en kwantiteit van docenten: het organisatieperspectief
 Overgangen en aansluitingen
 Vakmanschap

6. NWO Disciplinecode

(De lijst met discipline codes vindt u op <http://www.nwo.nl/financiering/nwo-disciplinecodes>)

4	1	9	0	0	0
---	---	---	---	---	---

7. Looptijd van het onderzoeksproject

(De uiterlijke datum waarop de eindrapporten in het bezit van het NRO moet zijn is 30 november 2016. Het gehele project mag in totaal maximaal 2 jaar in beslag nemen.)

Geplande startdatum: 01-10-2014

Geplande einddatum: 30-09-2016

Onderzoeksvoorstel

8. Samenvatting van het onderzoeksvoorstel (245 woorden)

Kwaliteit van docenten is cruciaal voor het geven en ontwikkelen van goed onderwijs. Door de overheid zijn verschillende initiatieven geïnitieerd, zoals promotiebeurzen, professionele leergemeenschappen en onderwijstraineeships/Eerst de Klas, om de kwaliteit van docenten te vergroten en het werken in het onderwijs aantrekkelijker te maken. Verondersteld wordt deze initiatieven professionele ruimte van docenten vergroten en daarmee leiden tot professionele ontwikkeling van docenten en tot schoolontwikkeling.

Professionele ruimte richt zich op de mate waarin docenten zeggenschap hebben over hun onderwijspraktijk en over hun eigen professionele ontwikkeling. We onderzoeken professionele ruimte als een proces van ruimte krijgen, ervaren en benutten in schoolorganisaties. Schoolontwikkeling beschouwen we als een continue en collectief proces van het verbeteren van de kwaliteit van praktijken in de school. Echter, op dit moment is onduidelijk in hoeverre docenten bij deze initiatieven professionele ruimte krijgen, ervaren en benutten en welke invloed professionele ruimte heeft op schoolontwikkeling. Het is daarom van belang om zicht te krijgen in bevorderende en belemmerende structurele en culturele factoren hiervoor binnen de schoolorganisatie.

Drie deelprojecten, elk gericht op professionele ruimte bij professionele leergemeenschappen, onderwijstraineeships/Eerst de Klas of promotiebeurzen, worden aangevuld met een deelproject naar opvattingen van docenten en schoolleiders over professionele ruimte. De deelprojecten geven inzicht in verschillende interactie tussen schoolleiders en docenten aangezien zij met elkaar 'onderhandelen' over professionele ruimte.

Disseminatie van resultaten vindt plaats aan de hand van vakgerichte en wetenschappelijke publicaties, een conferentie, een blog, een praktisch instrument in de vorm van een applicatie en verschillende presentaties in scholen.

9. Beschrijving van het onderzoeksproject (2958 woorden)

a. Probleemstelling en onderzoeksvragen

Kwaliteit van docenten is cruciaal voor het geven en ontwikkelen van goed onderwijs (Ministerie van OCW, 2011). Daarom zijn er door de overheid verschillende initiatieven genomen om de kwaliteit van docenten te vergroten en het werken in het onderwijs aantrekkelijker te maken (Onderwijsraad, 2013). Verondersteld wordt dat initiatieven als promotiebeurzen, professionele leergemeenschappen, Onderwijstraineeships en Eerst de Klas professionele ruimte van docenten vergroten (Evers, Kreijns, Van der Heijden, & Gerrichhauzen, 2011), en daarmee leiden tot professionele ontwikkeling van docenten en tot schoolontwikkeling (Hargreaves & Fullan, 2012). Waar traditionele vormen van docentenprofessionalisering nauwelijks tot gewenste uitkomsten leiden (Van Veen, Zwart, Meirink, & Verloop, 2010), zowel op het niveau van individuele ontwikkeling als op het niveau van schoolontwikkeling (Fullan, 2005), zijn de genoemde

initiatieven gebaseerd op ontwikkelingen die zich richten op het vergroten van autonomie en 'agency' van docenten, in de context van de schoolorganisatie (Kessels, 2012).

Kenmerkend voor de genoemde initiatieven is dat deze docenten structuur en sturing bieden, maar tegelijkertijd ook ruimte voor zelfsturing en autonomie (De Brabander & Martens, 2010; Jansen, Van den Brink, & Kole, 2009). Dit roept de vraag op hoe dergelijke interventies gerelateerd zijn aan *professionele ruimte* van docenten. Hulsbos et al. (2012) laten zien dat professionele ruimte belangrijk is voor het vergroten van de waardering van professionals (Brink, Jansen, & Pessers, 2005), het vergroten van eigenaarschap (Goetheer & van der Vlugt, 2008), het versterken van leernetwerken (Onderwijsraad, 2013) en de motivatie en professionalisering van docenten (Somech, 2010; Vrieze, Van Daalen, & Wester, 2009). Professionele ruimte is de mate waarin docenten zeggenschap hebben over de onderwijspraktijk (Ministerie van OCW, 2008) en over de mate waarin docenten hun eigen professionele ontwikkeling kunnen sturen (Onderwijsraad, 2013). Verondersteld wordt dat professionele ruimte ten grondslag ligt aan daadwerkelijk professionele handelen van docenten en daarmee aan schoolontwikkeling (Wartenbergh-Cras et al., 2013).

Het begrip professionele ruimte is gerelateerd aan begrippen als autonomie (Hoekstra, Korthagen, Brekelmans, Beijaard, & Imans, 2009) en *'distributed leadership'* (Spillane & Diamond, 2007). In deze studie gaan we uit van het onderscheid tussen feitelijk of objectieve handelingsruimte en gepercipieerde of subjectieve handelingsruimte (Hupe, 2009). Feitelijke professionele ruimte is verbonden aan regels en afspraken en is daarmee een kenmerk van de situatie. Ervaren professionele ruimte verwijst naar de door de docent gepercipieerde ruimte in de schoolcontext om te handelen zowel binnen zijn/haar lespraktijk als binnen de school en zijn/haar eigen professionele ontwikkeling te kunnen sturen (Hupe, 2009).

Kessels (2012) geeft aan dat professionele ruimte geen statisch gegeven is maar een dynamisch karakter heeft dat een wederkerig proces behelst van professionele ruimte krijgen en nemen. In dit proces spelen schoolleiding en docenten een belangrijke rol aangezien zij met elkaar *'onderhandelen'* over professionele ruimte. Een proces dat door DeRue en Ashford (2010) wordt beschreven als *'claiming'* en *'granting'*. Dit kunnen docenten en schoolleiding vanuit verschillende uitgangspunten doen en het lijkt daarom belangrijk om opvattingen van docenten en schoolleiding over professionalisering en professionele ruimte te expliciteren (Spillane & Healey, 2010). Wartenbergh-Cras et al. (2013) laten zien dat schoolleiders meer proactief gedrag van docenten verwachten om hun professionele ruimte te benutten. Het onderzoek toont aan dat professionele ruimte op sommige aspecten is afgenomen (bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van protocollen als leerlingvolgsystemen), maar op andere aspecten ook is toegenomen (bijvoorbeeld didactiek). Uit onderzoek naar professionele ruimte in andere beroepen, zoals maatschappelijke dienstverlening, blijkt dat er discrepanties kunnen zijn tussen feitelijke of objectieve handelingsruimte en de ervaren of subjectieve professionele ruimte van docenten (Hupe, 2009). Feitelijke en ervaren professionele ruimte kunnen sterk uiteen lopen. Spanningen tussen bijvoorbeeld de geboden en daadwerkelijk benutte professionele ruimte kunnen leiden tot stress en demotivatie. Daarentegen kunnen betrokkenheid en uitdaging de basis zijn voor professionele ontwikkeling (Schaufeli & Bakker, 2004). De mate van ervaren professionele ruimte is mede afhankelijk van hoe docenten omgaan met het spanningsveld tussen enerzijds de nadruk op opbrengsten, efficiency en standaardisering) en anderzijds de nadruk op kwaliteit, didactiek en leren).

Verschillende individuele kenmerken van docenten zoals de mate van expertise, motivatiefactoren, de manier van leren en de individuele bekwaamheidsperceptie en doelmatigheidsbeleving spelen een rol bij de mate van benutte professionele ruimte (De Brabander & Martens, 2010). Verschillen tussen docenten in het benutten van professionele ruimte kunnen bijvoorbeeld ontstaan door een verschillende mate van expertise, de manier van leren en de individuele bekwaamheidsperceptie en doelmatigheidsbeleving (Vermunt & Endedijk, 2011). Diepstraten en Evers (2012) laat zien dat docenten nauwelijks professionele ruimte ervaren, en nog nauwelijks bewust sturing geven aan hun eigen professionele ontwikkeling. Zij concluderen dat docenten zich competent voelen om zeggenschap uit te oefenen over hun professionele ontwikkeling, maar dat individuele verschillen tussen docenten meer betrekking hebben op de ervaren professionele ruimte dan op de individuele bekwaamheidsperceptie.

Op het niveau van de schoolorganisatie wordt professionele ruimte beïnvloed door schoolspecifieke structurele en culturele kenmerken zoals de mate van hiërarchie en sturing via regels in schoolorganisaties (Kessels, 2012). Een hiërarchische organisatie of een organisatie die sterk regelgestuurd is, verkleint de feitelijke professionele ruimte (Ten Have et al., 2010). Daarnaast speelt de sociale werkomgeving een rol waarin docenten mogelijkheden krijgen om deel te nemen aan bijvoorbeeld professionele netwerken, professionele leergemeenschappen en conferenties (Poell, Van Dam & Van den Berg, 2004), maar ook de collegiale- en managementondersteuning in schoolorganisaties (Diepstraten & Evers, 2012). Leercultuur in schoolorganisaties kan professionele ruimte bevorderen of juist belemmeren, hetgeen afhankelijk is van de mate waarin leren als een collectieve activiteit wordt gezien wat direct invloed heeft op gedeelde praktijken (Evers, et al., 2011). Wartenbergh-Cras et al. (2013) concluderen dat professionele ruimte vraagt om een cultuur van dialoog en samenwerken, gecombineerd met een vorm van leiderschap die docenten ruimte biedt voor inbreng. Docenten en schoolleiders verschillen echter in hun perceptie over de mate waarin deze leercultuur aanwezig is binnen de school, docenten geven aan dat leercultuur professionele ruimte vergroot

terwijl schoolleiders vinden dat dit nog tegenvalt. Onderzoek laat echter zien dat de (school)leiding positieve invloed kan uitoefenen op de leercultuur in schoolorganisaties ten einde de professionele ruimte van docenten te bevorderen (Carson, Tesluk, & Marrone, 2007; Pearce & Conger, 2003). We nemen aan dat de mate waarin docenten de objectieve en subjectieve ruimte benutten varieert en afhankelijk is van de interactie tussen de specifieke context van de school en kenmerken van een docent (Hulsbos e.a., 2012).

Professionele leergemeenschappen zijn gericht op facilitering van professionele ruimte op het niveau van de schoolorganisatie, waarbij aangenomen wordt dat professionele leergemeenschappen zowel individueel als collectief leren verbinden. Promotiebeurzen en onderwijstraineeships/Eerst de Klas zijn voornamelijk gericht op het niveau van de docent, maar verwacht wordt dat deze zowel de feitelijke als de ervaren professionele ruimte voor docenten beïnvloeden en leiden tot zowel professionele- als schoolontwikkeling. Professionele ontwikkeling bekijken we vanuit praktijkkennis van docenten (Beijaard, Meijer, Morine-Dersheimer, & Tillema, 2005), een persoonlijke kennisbasis waarin verschillende typen kennis geïntegreerd worden (Munby, Russel, & Martin, 2001). Onderzoek laat zien dat praktijkkennis van docenten vaak onbewust ten grondslag ligt aan handelen (Loughran, 2010; Shulman & Shulman, 2004). De ontwikkeling van praktijkkennis vraagt onder andere van docenten dat zij kritisch stil kunnen staan bij hun opvattingen over leren en professionaliseren (Hagger, Burn, Mutton, & Brindley, 2008), dat zij kunnen reflecteren op hun manier van leren en dat zij participeren in zowel formele- als informele leeractiviteiten (Kwakman, 2003).

In de literatuur betreffende schoolontwikkeling is er grofweg een tweedeling zichtbaar tussen enerzijds de nadruk op effectiviteit en resultaten van leerlingen (d.i. performancegerichte benadering, zie Leithwood, et al., 1999) en anderzijds op continue en collectieve verbetering van bestaande praktijken (Hopkins & Reynolds, 2001). In dit onderzoeksproject sluiten we aan bij deze laatste traditie. We zien schoolontwikkeling als een continue en collectief proces van het verbeteren van de kwaliteit van praktijken in de school (Ministerie van OCW, 2008). Praktijken zijn dan niet alleen handelingen in de klas, maar bijvoorbeeld ook de gezamenlijke ontwikkeling van een nieuw curriculum of het gezamenlijk oplossen van complexe problemen. We benadrukken hiermee het belang van collectief leren voor schoolontwikkeling (De Laat & Simons, 2002).

Op dit moment is onduidelijk in hoeverre docenten bij bestaande initiatieven als professionele leergemeenschappen, onderwijstraineeships/Eerst de Klas en promotiebeurzen professionele ruimte krijgen, hoe docenten professionele ruimte benutten en welke invloed professionele ruimte heeft op professionele- en schoolontwikkeling (Fullan, 2009). Het systematisch bekijken van deze initiatieven is relevant omdat: 1) het sinds 2011 vanuit overheidswege geldende initiatieven zijn, wat het vraagstuk naar uitwerkingen ervan op professionele ruimte en op schoolontwikkeling actueel maakt, 2) het initiatieven zijn die randvoorwaardelijk ingestoken zijn (bijvoorbeeld financiële middelen om tijd voor onderzoek te genereren of om samenwerking mogelijk te maken), maar waarbij relatief een groot aantal vrijheidsgraden is voor inhoudelijke en procesmatige vormgeving, 3) de initiatieven verschillende oriëntaties kennen, te weten meer individueel (d.i. promotiebeurzen), deels individueel en deels collectief (d.i. onderwijstraineeships/Eerst de Klas) en collectief (d.i. professionele leergemeenschappen).

Dit onderzoeksproject bestudeert welke invloed professionele leergemeenschappen, promotiebeurzen en onderwijstraineeships/Eerst de Klas hebben op de professionele ruimte van docenten en hoe zich dit verhoudt tot professionele ontwikkeling en schoolontwikkeling. De centrale onderzoeksvraag luidt: "Welke invloed heeft professionele ruimte op professionele ontwikkeling van docenten en op schoolontwikkeling?" Om deze onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden stellen we de volgende vier deelvragen:

1. Op welke wijze benutten docenten de professionele ruimte?
2. Hoe percipiëren docenten en schoolleiders professionele ontwikkeling van docenten in de professionaliseringsinitiatieven?
3. Hoe percipiëren docenten en schoolleiders schoolontwikkeling op basis van de professionaliseringsinitiatieven?
4. Welke factoren bevorderen dan wel belemmeren professionele ruimte van docenten binnen schoolorganisaties?

De onderzoeksvragen worden beantwoord aan de hand van vier deelprojecten. Het eerste deelproject gaat in op de opvattingen en praktijken van docenten en schoolleiders betreffende professionele ruimte en de overige deelprojecten bestuderen interventies in verschillende schoolorganisaties. Deelprojecten 2 t/m 4 bestuderen bestaande praktijken en interacties binnen schoolorganisaties deze gedurende één schooljaar.

b. Opzet en methoden

De vier deelprojecten in dit onderzoeksproject kennen een aantal projectspecifieke- maar ook gemeenschappelijke methodologische kenmerken. De gemeenschappelijke kenmerken zijn:

- 1) Met de voorgestelde onderzoeksstructuur willen we zo adequaat mogelijk aansluiten bij bestaande initiatieven (d.i. promotiebeurzen, onderwijstraineeships/Eerst de Klas en professionele leergemeenschappen).
- 2) Docenten worden gericht geselecteerd op basis van het initiatief waar mogelijk wordt ervaring van de docenten in het beroep meegenomen.

- 3) Professionele ruimte als de individueel ervaren handelingsruimte van docenten om zeggenschap te hebben over- en invloed te hebben op hun onderwijspraktijk en op de eigen professionele ontwikkeling. Dit maakt dat het mede vanuit de perceptie van de docent onderzocht dient te worden.
- 4) In alle projecten wordt de gepercipieerde professionele ontwikkeling van docenten (d.i. als indicatie voor de ontwikkeling van praktijkkennis) en de schoolontwikkeling onderzocht met behulp van vergelijkbare vragen in interviews en logboeken.
- 5) In alle projecten wordt de scan betreft professionele leercultuur afgenomen om zicht te krijgen op de specifieke kenmerken van de schoolorganisatie en hoe dat bevorderend dan wel belemmerend werkt op ervaren en benutte professionele ruimte.

c. Wetenschappelijke betekenis en (inter)disciplinaire benadering

De centrale vraagstelling benaderen we vanuit een interdisciplinaire benadering. We combineren in dit onderzoek inzichten vanuit de arbeidspsychologie (d.i. professionele ruimte), onderwijskunde (d.i. professionaliseren van docenten) en organisatiekunde (d.i. schoolspecifieke structurele en culturele kenmerken). Het combineren van dergelijke inzichten is noodzakelijk om de relatie tussen processen op verschillende niveaus te onderzoeken (bijvoorbeeld professionele ruimte op microniveau en schoolontwikkeling op macroniveau).

Onderzoek naar de uitwerking van drie overheidsgeïnitieerde interventies op professionele ruimte van docenten is van belang omdat professionele ruimte wordt gezien als basisvoorwaarde voor docentprofessionalisering in relatie tot schoolontwikkeling (Fullan, 2009). Hulsbos et al. (2012) concludeerden dat professionele ruimte steeds explicieter terugkomt op onderzoeksmatige en beleidsmatige agenda's, maar dat wetenschappelijke evidentie naar de effecten op en van professionele ruimte nog schaars is (Ministerie van OCW, 2011). Zij adviseren dan ook om meer onderzoek te doen naar de kenmerken die samenhangen met professionele ruimte van docenten.

Dit onderzoek heeft wetenschappelijke betekenis door professionele ruimte verder te conceptualiseren. Door zowel opvattingen van docenten en schoolleiders over professionele ruimte als de ervaren professionele ruimte van docenten in drie contexten systematisch in kaart te brengen genereren we verder inzicht in de inhoud en aard van het concept. Denken schoolleiders en docenten hetzelfde over professionele ruimte? Is professionele ruimte een eendimensionaal- of juist een meerdimensionaal concept en hoe dient het dientengevolge gemeten worden? Hoe verhoudt professionele ruimte zich tot professionele ontwikkeling en schoolontwikkeling? Daarnaast heeft dit onderzoek wetenschappelijke betekenis doordat het als eerste de effecten van bestaande, door de overheid geïnitieerde initiatieven gerelateerd aan professionele ruimte onderzoekt.

d. Relevantie voor het onderwijsbeleid en link met onderzoeksprogramma

Professionele ruimte in schoolorganisaties raakt de discussie over zowel de kwantiteit als kwaliteit van docenten in de kern. Een gebrek aan professionele ruimte, of juist teveel professionele ruimte, kan uiteindelijk leiden tot 1) ongewenst verloop, uitval en uitstroom van docenten uit het onderwijs (d.i. kwantiteit) en tot 2) vermindering van motivatie voor leren en verbeteren van eigen onderwijspraktijken en professionele ontwikkeling (d.i. kwaliteit). Deze relevantie wordt bevestigd door de verschillende raakvlakken van dit voorgestelde onderzoeksproject met de onderwerpen voor beleidsonderzoek vanuit organisatieperspectief, namelijk: professionalisering van docenten en HRM-beleid, benutting/aansturing professionele ruimte, samenwerking in PLGs en het gebruik van onderwijsinnovaties (zie p. 32 van het onderzoeksprogramma Beleidsgericht Onderwijsonderzoek 2014-2016).

Professionele ruimte is de laatste jaren zowel beleidsmatig, praktisch als wetenschappelijk steeds meer in de belangstelling is komen te staan. De verwachting is dat het belang ervan alleen maar zal toenemen, gezien de uitgesproken ambitie in het Lerarenregister dat in 2017 alle docenten in het voortgezet onderwijs bekwaam en benoembaar zijn. Er zijn allerlei interventies te verwachten, die van invloed kunnen zijn op de professionele ruimte van docenten zoals verbetering van de kwaliteit van lerarenopleidingen, de structurering van de begeleiding van startende docenten en aan beter personeelsbeleid in schoolorganisaties (zie Docentenagenda 2013-2020). De resultaten van onderliggend onderzoeksproject kunnen als kennisbasis dienen om ook in het primair- of beroepsonderwijs verder onderzoek te doen naar professionele ruimte van docenten.

e. Relevantie voor onderwijspraktijk

Dit onderzoeksproject is relevant voor de onderwijspraktijk omdat het bestaande praktijken (d.i. reeds geïmplementeerde, overheidsgeïnitieerde initiatieven als promotiebeurzen, onderwijstraineeships/Eerst de Klas en PLGs) systematisch onderzoekt op de relatie met professionele ruimte van docenten, waarbij schoolspecifieke structurele en culturele kenmerken in kaart worden gebracht. Docenten die het beroep verlaten en vergrijzing en ontgroening van de docentenpopulatie is zowel nationaal als internationaal zorgelijk,

omdat dit directe consequenties heeft voor de onderwijskwaliteit (Day & Gu, 2009). Dit kan verstrekkende maatschappelijke en economische gevolgen hebben (OECD, 2004; 2005). Organisaties als OECD, Onderwijsraad, VO-raad en het Ministerie van OCW implementeren daarom initiatieven om een leven lang leren te bevorderen en om het docentenberoep aantrekkelijker te maken, door onder andere de professionele ontwikkelingsmogelijkheden te vergroten. De eerste onderzoeksresultaten laten zien dat dergelijke initiatieven nog maar kleine effecten hebben op professionalisering van docenten (Diepstraten & Evers, 2012).

De vier deelprojecten in dit onderzoeksproject leveren inzicht op in bevorderende en belemmerende kenmerken voor het succesvol implementeren van professionaliseringsinitiatieven, welke gericht zijn op het vergroten van professionele ontwikkeling op individueel- en op schoolniveau. De structurele en culturele verschillen en overeenkomsten binnen en tussen scholen worden in elk project geïnventariseerd. Dit inzicht draagt bij aan de verdere inrichting van schoolorganisaties als aantrekkelijke werk- en leeromgeving (Van Veen, et al., 2010). Dit onderzoeksproject sluit daarmee aan bij het ontwikkelingsgerichte HRD-paradigma (Swanson & Holton, 2009), op basis waarvan we werken aan de verdere inrichting van schoolorganisaties als leeromgeving voor docenten (Van Veen et al., 2010) en waarin het bevorderen van professionele ruimte als basis gezien wordt voor persoonlijke groei, leren en professionele ontwikkeling (Bakker & Schaufeli, 2008). Nieuwe inzichten op dit terrein hebben potentieel om bij te dragen aan de verbetering van de status en het imago van het beroep van docenten (Onderwijscoöperatie, 2011), omdat professionele ruimte docenten regelmogelijkheden biedt om aan hoge taakeisen te voldoen (Kessels, 2012).

f. Plan voor kennisverspreiding en -toepassing

We baseren het plan voor kennisverspreiding en -toepassing op een veelzijdige aanpak, waarin we via verschillende modaliteiten steeds andere doelgroepen willen aanspreken. De kennisverspreiding krijgt als volgt vorm:

- Een blog waarin betrokkenen en geïnteresseerden gezamenlijk bezig zijn met kennisvermeerdering over de professionele ruimte van docenten in relatie tot schoolorganisatie. Door het tussentijds uitwisselen van hypothesen, ervaringen, voorlopige analyses, standpunten en theorie creëren docenten, schoolleiders, beleidsmakers en onderzoekers samen een gedragen conceptueel kader met betrekking tot de professionele ruimte van docenten en de relatie met aspecten als autonomie, professionele status en leiderschap. Het blog wordt bijgehouden en onderhouden door de onderzoekers.
- Eindrapportage over het gehele project (digitaal beschikbaar).
- Publicatie in tijdschrift voor schoolleiders.
- Twee wetenschappelijke publicaties (openbaar toegankelijk).

Voor de kennistoepassing wordt het volgende ontwikkeld:

- Applicatie (kortweg *app*) voor docenten om professionele ruimte in kaart te brengen. De *app* is bedoeld als digitaal reflectie-instrument voor docenten om hun eigen, actuele mate van professionele ruimte te meten. Het is een *app* die op elk moment gebruikt kan worden. Het instrument zal als tool op smartphones geïnstalleerd worden. Tevens kan de *app* gebruikt worden in reguliere gesprekscycli in scholen en in het HR-beleid. De *app* wordt door de onderzoekers op scholen gepresenteerd.
- Uitgangspunten professionaliseringsinitiatieven gericht op schoolleiders om professionele ruimte te vergroten en op docenten om deze te benutten.

Kennisverspreiding en toepassing komen samen op een congres voor schoolleiders, beleidsmakers, docenten en wetenschappers over *Professionele ruimte in het Voortgezet Onderwijs* met de volgende programmaonderdelen:

- Lezingen en workshops waarin onderzoeksresultaten gedeeld worden op scholen, conferenties en workshops.
- Reflecties op de onderzoeksresultaten vanuit diverse perspectieven: beleid, wetenschap en schoolpraktijk.
- Internationale gasten die hun inzichten over professionele ruimte van docenten delen en hun perspectief naast de Nederlandse situatie kunnen plaatsen. We denken bijvoorbeeld aan Andy Hargreaves (VS), Pasi Sahlberg (Finland) en Gert Biesta.

g. Horizontale en verticale samenhang van het onderzoeksthema (zowel binnen het thema als onderzoeksprogramma)

In drie van de vier deelprojecten wordt steeds gewerkt op een vergelijkbare manier, waarbij de nadruk ligt op in kaart brengen van de relatie tussen professionele ruimte vanuit het perspectief van docenten en van de scholen waarin zij werken. Het eerste deelproject beschrijft de centrale concepten in dit voorstel in meer detail, en vanuit de percepties van de betrokkenen (docenten en schoolleiders). Ook daarbij staat de relatie tussen individuele docentontwikkeling en de schoolontwikkeling centraal. De samenhang zit daarmee op conceptueel niveau (de kernconcepten) en op het niveau van de respondenten / betrokkenen bij de projecten: docenten en schoolleiders.

10. Beschrijving van onderliggende deelprojecten

Deelproject 1 (711 woorden)

Titel deelproject: Opvattingen van docenten en schoolleiders over de professionele ruimte van docenten in het voortgezet onderwijs en de relatie met schoolorganisatie.

Projectleider, naam, titel(s): dr. R.C. Zwart (Rosanne), Universiteit Utrecht.

a. Aansluiting bij bestaande wetenschappelijke kennis en (beleids-)informatie

Vooraf in beleidsstukken is professionele ruimte de laatste jaren een veelbesproken en gedefinieerd begrip (zie ook de Inspectie van het Onderwijs, 2013). Tevens is er in Nederland veel onderzoek naar verricht (Bruining, de Koning & Uytendaal, 2014; Hulsbos et al., 2014; Kessels, 2012). Deze onderzoeken signaleren een drietal problemen: 1) de nadruk die voornamelijk in beleidsstukken gelegd wordt op (interne) zeggenschap wordt door docenten niet per se herkend als belangrijkste aangrijpingspunt voor hun professionele ruimte (Inspectie van het Onderwijs, 2013; Wartenbergh-Cras et al., 2013); 2) docenten maken relatief weinig gebruik van de professionele ruimte die ze hebben (Diepstraten & Evers, 2012) en 3) het optimaal inrichten en benutten van professionele ruimte is complex en onduidelijk is of schoolorganisaties voldoende aansluiten bij het streven om docenten meer zeggenschap te geven bij de inrichting en kwaliteitsverbetering van het onderwijs (Hulsbos, et al., 2012; Inspectie van het Onderwijs, 2013). In het hier voorgestelde onderzoek richten we ons daarom juist op de vraag wat de huidige stand van zaken is op het gebied van de professionele ruimte van docenten in relatie tot bevorderende en belemmerende aspecten in de schoolorganisatie.

b. Uitwerking van de probleemstelling

Tot nog toe gaat weinig onderzoek in op de relatie tussen leiderschap, professionele ontwikkeling en schoolorganisatorische condities zoals de rol van een professionele leercultuur (Youngs & King, 2002; Van Veen, Zwart, Meirink & Verloop, 2010). Dit deelproject focust op opvattingen van schoolleiders en docenten ten aanzien van professionele ruimte, hoe die wordt ervaren en wat de relatie is met de schoolorganisatie. Daarbij brengen we in kaart wat in de perceptie van docenten bevorderende en stimulerende schoolorganisatorische aspecten zijn als het gaat om het optimaal inrichten en benutten van de professionele ruimte. Op basis van het onderzoek van Spillane en Healey (2010) kunnen we stellen, dat het voor het beschrijven van de professionele ruimte in scholen handelingen essentieel zijn (deelprojecten 2 t/m 4), maar dat het onderzoeken van normen, overtuigingen en attitudes net zo belangrijk is. Voor de operationalisatie van de centrale begrippen zie de beschrijving van de overkoepelende probleemstelling van het algemene deel. De vragen die in dit project centraal staan zijn:

- welke opvattingen hebben schoolleiders en docenten over het optimaal inrichten en benutten van professionele ruimte?
- welke spanningsvelden signaleren docenten en schoolleiders als het gaat om het optimaal inrichten en vormgeven van professionele ruimte?
- hoe beschrijven docenten en schoolleiders de relatie tussen het optimaal vormgeven en benutten van de professionele ruimte en schoolorganisatorische aspecten?
- wat is de relatie tussen de leercultuur in een school en overtuigingen en attitudes van docenten over het optimaal inrichten en benutten van de professionele ruimte?
- wat zijn verschillen en overeenkomsten in de antwoorden op de bovenstaande vier deelvragen van docenten en schoolleiders in de verschillende professionaliseringscontexten (deelprojecten 2 t/m 4)?

c. Onderzoeksopzet en werkplan

Het hier voorgestelde onderzoek wordt uitgevoerd bij de deelnemende docenten en scholen in de deelprojecten 2 t/m 4 (in totaal 168 docenten en 65 schoolleiders). De volgende methoden worden in het project gebruikt: 1) Vignettes en 2) Leercultuurscan. Het werken met vignettes is een zeer geschikte methode voor het in kaart brengen van opvattingen over de professionele ruimte (Hulsbos, et al., 2012). Door mensen te vragen op verhalen of filmpjes (vignettes) te reageren kan licht geworpen worden op percepties, opvattingen en attitudes behorende bij deze situaties (Barter & Renold, 1999). Het instrument wordt in het project ontwikkeld analoog aan Loudon en Wildly (1999). Er worden interviews gehouden met twee focusgroepen (1. docenten, 2. schoolleiders) gericht op de eerste drie deelvragen. Op basis van deze interviews worden vignettes over scenario's voor het inrichten van de professionele ruimte ontworpen en deze worden vervolgens (digitaal) voorgelegd aan de grotere groep docenten en schoolleiders met de vraag daarop te reageren.

In recent uitgevoerd onderzoek naar professionele leercultuur (VO-raad, 2014) is een scan ontwikkeld waarmee de professionele leercultuur in scholen in kaart kan worden gebracht (zie <http://www.vo-raad.nl/dossiers/sloa-regeling/rapportage-professionele-leercultuur>). Dit instrument zal na

enige aanpassing aan de contexten van het huidige project afgenomen worden in alle scholen waar de docenten werken die deelnemen aan de professionaliseringsinterventies die onderzocht worden in de deelprojecten 2 t/m 4.

d. Kennisverspreiding en toepassing

Over het onderzoek wordt een rapport opgeleverd, een publicatie in bijvoorbeeld De Nieuwe Meso en een publicatie in een international peer-reviewed tijdschrift. De gemeenschappelijke kennisverspreiding en toepassing staan beschreven in paragraaf 9f, waaronder de beschrijving van het blog.

Deelproject 2 (740 woorden)

Titel deelproject: De relatie tussen professionele leergemeenschappen en professionele ruimte van docenten.

Projectleider, naam, titel(s): dr. H. Schaap (Harmen). Radboud Universiteit Nijmegen.

a. Aansluiting bij bestaande wetenschappelijke kennis en (beleids-)informatie

Samenwerkend leren in het kader van docentprofessionalisering en schoolontwikkeling verdient steeds meer beleidsmatige en wetenschappelijke aandacht (Kessels, 2012). Samenwerkend leren van docenten wordt op verschillende manieren gestimuleerd, bijvoorbeeld door professionele leergemeenschappen (PLGs, Ministerie van OCW, 2013). Aangenomen wordt dat participatie in PLGs leidt tot versterkte vakkennis, beter didactisch handelen en de ontwikkeling van een professionele houding. Dergelijke initiatieven kenmerken zich door een sterke mate van inhoudelijke en procesmatige aansturing. De vraag is echter welke mate van structuur en sturing de ontwikkeling van professionele ruimte van docenten stimuleert.

Schaap en De Bruijn (2012) concludeerden dat het implementeren van PLGs niet automatisch leidt tot kennisontwikkeling en veranderingen van onderwijspraktijken. Brouwer, Brekelmans, Nieuwenhuis en Simons (2012) verklaarden dit door een te sterke nadruk van projecten en leidinggevende op (voor-)gestructureerd en doelmatig aansturen van PLGs. Beide onderzoeken suggereren dat een balans met een organische en ontwikkelingsgerichte aansturing effectiever is.

b. Uitwerking van de probleemstelling

We veronderstellen dat PLGs professionele ruimte van docenten zowel kunnen vergroten als verkleinen, al is de empirische kennisbasis nog beperkt. Gereguleerde en omkaderde samenwerking van docenten, ook wel *'contrived collegiality'* genoemd (Hargreaves & Dawe, 1990), leidt niet tot betekenisvolle en duurzame kennisontwikkeling en verandering van praktijken (Datnow, 2011). Garavan en McCarty (2008) stellen dat het spanningsveld tussen planmatig en bestuurlijk versus ongepland en ontwikkelingsgericht aansturen kan leiden tot fricties bij de deelnemers van PLGs (Burke, Scheurer, & Meredith, 2007). In dit deelproject zijn de volgende onderzoeksvragen leidend:

1. Op welke manier ervaren en benutten docenten de professionele ruimte om te werken aan de eigen professionalisering in een context van een PLG?
2. Op welke manier ervaren en benutten docenten in opleiding de professionele ruimte om bij te dragen aan schoolontwikkeling in een context van een PLG?
3. Welke schoolspecifieke structurele en culturele kenmerken spelen een rol bij het ervaren en benutten van de professionele ruimte wanneer docenten participeren in een PLG?

Dit onderzoek is het eerste onderzoek dat participatie in PLGs relateert aan professionele ruimte van docenten. De verwachtingen over de waarde van PLGs en professionele ruimte voor professionele en schoolontwikkeling zijn ongekend hoog. Tegelijkertijd is de implementatie van PLGs in schoolorganisaties geen sinecure. Datnow (2011) laat bijvoorbeeld zien dat de implementatie van PLGs afhankelijk is van de verandercapaciteit van scholen, maar ook van de mate waarin de implementatie gedifferentieerd is naar schoolspecifieke structurele en culturele kenmerken (Fullan, 2009; Wartenbergh-Cras, Bendig-Jacobs, Van Casteren, & Kurver, 2013). Klein en Sorra (1996) spraken al over verhouding tussen veranderklimaat en de mate waarin de innovatie past bij de waarden en normen van de schoolorganisatie (Imants & Van Veen, 2010). Schaap en De Bruijn (2012) toonden aan dat bij het implementeren van PLGs rekening gehouden moet worden met bestaande overlegstructuren, verwachtingen van docenten en schoolleiders en continuïteit in samenstelling en aansturing. Datnow (2011) suggereert daarom dat er meer onderzoek gedaan moet worden naar de delicate balans tussen professionele ruimte van docenten en sturing, omdat het onderbelicht blijft in zowel onderzoek, beleid als praktijk.

c. Onderzoeksopzet en werkplan

In dit deelproject worden docenten die participeren in PLGs één schooljaar lang bestudeerd. Hiermee is het onderzoek een longitudinale gevalsstudie. Via semigestructureerde logboeken en interviews bij elke docent wordt de ervaren professionele ruimte achterhaald. Dit betekent dat zowel beginnende als ervaren docenten kunnen participeren. Per docent worden 10 logboeken en twee interviews afgenomen (d.i. één interview aan het begin en één aan het einde van het schooljaar). Deelname aan het onderzoek kost docenten acht uur (d.i. 10x 30 minuten logboek en 2x 1,5 uur interview). In de logboeken en in de interviews wordt achterhaald in hoeverre docenten professionele ruimte ervaren en benutten, wat docenten geleerd hebben en welke schoolstructurele- en culturele kenmerken hierop van invloed zijn.

In het onderzoek worden docenten benaderd die in gesubsidieerde samenwerkingsverbanden opereren, zoals 'Professionele Leergemeenschappen' en 'Docent Ontwikkelteams' (Ministerie van OCW, 2013). We kiezen voor deze insteek omdat deze samenwerkingsverbanden als eenheden verschillend vormgegeven worden, bijvoorbeeld binnen- of bovenschools. Gestreefd wordt naar deelname van minimaal 10 samenwerkingsverbanden welke verspreid over Nederland opereren (uitgaande van gemiddeld acht docenten). Bij elk samenwerkingsverband wordt één schoolleider uitgenodigd voor een interview.

d. Kennisverspreiding en toepassing

- September '15 wordt een forumdiscussie georganiseerd waar beleidsmakers, schoolleiders, docenten en onderzoekers elkaar ontmoeten, waarbij de voorlopige resultaten van het dit deelproject worden bediscussieerd.
- De projectleider ontwikkelt een workshop en geeft deze op deelnemende maar ook geïnteresseerde scholen of schoolgemeenschappen. Doel van de workshop is om inzicht te verschaffen in bevorderende en belemmerende kenmerken voor professionele ruimte in relatie tot PLGs.
- De gemeenschappelijke kennisverspreiding en toepassing staan beschreven in paragraaf 9f.

Deelproject 3 (745 woorden)

Titel deelproject: De professionele ruimte van docenten in het kader van het Onderwijstraineeships en Eerst de Klas.

Projectleider, naam, titel(s): dr. J.A. Meirink (Jacobiene). Universiteit Leiden.

a. Aansluiting bij bestaande wetenschappelijke kennis en (beleids-)informatie

Sinds het verschijnen van het Actieplan LeerKracht (Ministerie van OCW, 2011) is er veel aandacht gekomen voor de kwaliteit van leraren. Het Onderwijstraineeship en Eerst de Klas zijn initiatieven van de VO-raad, universitaire lerarenopleidingen, VSNU en het Ministerie van OCW met als doel het aantal academisch geschoolde leraren te vergroten en de lerarentekorten voor de tekortvakken terug te dringen. Beide initiatieven zijn te typeren als leerwerktrajecten waarin docenten in opleiding starten met een betaalde baan op een school voor voortgezet onderwijs en daarnaast de lerarenopleiding volgen. Bij het Onderwijstraineeship worden de docenten in opleiding uitgedaagd om op basis van eigen interesses en talenten zich te verdiepen in een onderwijskundig thema. Bij Eerst de Klas volgen de docenten in opleiding een leiderschapsprogramma vormgegeven door het bedrijfsleven. De kennis en vaardigheden die zij ontwikkelen in deze verdiepende en verbredende programma's zouden een positieve invloed moeten hebben op het docententeam waarbinnen zij werken en daarmee ook op de ontwikkeling van de school (o.a. de leercultuur, VO-raad, 2014).

b. Uitwerking van de probleemstelling

De opzet van beide leerwerktrajecten creëert voor de docenten in opleiding veel professionaliseringsmogelijkheden. Met andere woorden, de beoogde professionele ruimte voor de deelnemers is groot. De mate waarin de docenten in opleiding zich daadwerkelijk ontwikkelen en bijdragen aan ontwikkelingen op schoolniveau hangt af van de manier waarop zij deze professionele ruimte beleven en inzetten (Diepstraten & Evers, 2012). Uit eerder onderzoek naar de ontwikkeling van docenten in opleiding is gebleken dat leren lesgeven een complex en uitdagend traject kan zijn (Meijer, de Graaf & Meirink, 2011). Naast de bekende praktijkschok (Fuller & Brown, 1975), heeft de ontwikkeling van een professionele identiteit een grote impact op docenten tijdens hun opleiding (Meijer, 2014). Beide leerwerktrajecten bieden docenten naast deze uitdagingen in de reguliere opleiding, nog extra mogelijkheden om zich zowel verbredend dan wel verdiepend te ontwikkelen. Het is de vraag hoe de docenten in opleiding deze extra mogelijkheden ervaren dan wel benutten. Mogelijk kunnen de docenten in opleiding door het ambitieuze programma een (te) hoge werkdruk ervaren (te weinig zeggenschap over de eigen tijd) wat in de literatuur wordt gezien als een belangrijke blokkade voor de professionele ontwikkeling (Diepstraten & Evers, 2012). Op het niveau van schoolontwikkeling zou de status van de startende docenten een belemmerende factor kunnen zijn. Beginners

worden door meer ervaren leraren niet altijd gezien als gemotiveerde collega's die expertise met zich meebrengen (Ministerie van OCW, 2013). In dit onderzoek staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Op welke manier ervaren en benutten docenten in opleiding de professionele ruimte om te werken aan de eigen professionalisering in een context van een leerwerktraject?
2. Op welke manier ervaren en benutten docenten in opleiding de professionele ruimte om bij te dragen aan schoolontwikkeling in een context van een leerwerktraject?
3. Welke schoolspecifieke structurele en culturele kenmerken spelen een rol bij het ervaren en benutten van de professionele ruimte?

c. Onderzoeksopzet en werkplan

Retrospectieve interviews met docenten in opleiding. In het schooljaar 2014/2015 zullen retrospectieve interviews worden afgenomen bij docenten in opleiding uit drie tranches (2012/2013, 2013/2014, 2014/2015). Per tranche worden ten minste 15 docenten in opleiding gevraagd deel te nemen aan het onderzoek. Met behulp van de 'story line' techniek worden sleutelervaringen van de docenten in opleiding in kaart gebracht (Orland, 2000; Meijer, de Graaf, & Meirink, 2011). Deze sleutelervaringen vormen aanknopingspunten om door te vragen naar de concerns van de docent in opleiding op dat moment en hoe dat samenhangt met de ervaren professionele ruimte. Deze wijze van bevragen kan inzicht geven in de mogelijkheden die de docent in opleiding heeft benut voor zijn/haar eigen ontwikkeling. In aanvulling op deze vragen zullen de sleutelervaringen en de ontwikkelingslijn gebruikt worden om vragen te stellen over hoe de docenten in opleiding zelf denken te hebben bijgedragen aan schoolontwikkeling. Tot slot, zal bevestigd worden welke schoolkenmerken (o.a. leercultuur) als stimulerend of belemmerend voor de ontwikkeling gedurende het tweejarige traject waren.

Interviews met schoolleiders en sectievoorzitters. Bij betrokken schoolleiders en sectievoorzitters zullen interviews gebruikt worden om meer zicht te krijgen op de manier waarop zij de bijdrage van de docenten in opleiding aan schoolontwikkeling percipiëren. Tevens zal worden nagegaan welke schoolkenmerken zij hiervoor stimulerend of belemmerend beschouwen. We streven naar participatie van minimaal 12 schoolleiders.

d. Kennisverspreiding en toepassing

In het schooljaar 2015/2016 zullen de verkregen inzichten en de daaruit afgeleide aanbevelingen in de vorm van presentaties en workshops gedeeld worden met deelnemers van beide initiatieven. De resultaten en conclusies zullen in zowel vaktijdschriften voor docenten en schoolleiders, als in internationale tijdschriften gerapporteerd worden. De gemeenschappelijke kennisverspreiding en toepassing staan beschreven in paragraaf 9f.

Deelproject 4 (739 woorden)

Titel deelproject: De relatie tussen promotiebeurzen en professionele ruimte van docenten.

Projectleider, naam, titel(s): dr. H. W. Oolbekkink-Marchand (Helma).

a. Aansluiting bij bestaande wetenschappelijke kennis en (beleids-)informatie

De promotiebeurs voor leraren die sinds 2011 is ingesteld beoogt leraren in onder andere het voortgezet onderwijs de kans te geven om promotieonderzoek te combineren met hun baan als leraar. De beurs dient een tweeledig doel, enerzijds om leraren te professionaliseren op het gebied van onderzoek en de opgedane kennis in te zetten in hun onderwijspraktijk (Onderwijsraad, 2013) anderzijds om meer gepromoveerde leraren voor de klas te krijgen aangezien zij de kwaliteit van het onderwijs kunnen versterken (Ministerie van OCW, 2011). Uit recent onderzoek naar leraren in het voortgezet onderwijs blijkt dat leraren professionaliseren door het doen van onderzoek (Meijer, Meirink, Lockhorst & Oolbekkink, 2010; Oolbekkink, Van der Steen & Nijveldt, 2014; Zwaneveld & Tillemans, 2010) maar blijkt ook dat de implicaties voor de schoolontwikkeling tot nog toe beperkt blijven. Mogelijk speelt hier de professionele ruimte (Kessels, 2012) van leraren een rol waardoor onderzoeksparticipatie en onderzoeksresultaten beperkt blijven tot de individuele leraar. In dit deelproject onderzoeken we in hoeverre leraren de gegeven professionele ruimte voor promotieonderzoek benutten voor professionele ontwikkeling en schoolontwikkeling en welke factoren hierop van invloed zijn.

b. Uitwerking van de probleemstelling

De promotiebeurs biedt leraren professionele ruimte en daarmee de mogelijkheid om via promotieonderzoek niet alleen een bijdrage te leveren aan kennisontwikkeling maar ook aan professionele ontwikkeling en schoolontwikkeling (Admiraal, Smit en Zwart, 2013) Om deze bijdrage te kunnen vaststellen zijn kwaliteitscriteria van onderzoek van belang die volgens Oolbekkink en Van der Steen (2014) afhankelijk zijn van de doelen van (onderwijs)onderzoek (Newton & Burgess, 2008). Om de kwaliteit van onderzoek in en voor de praktijk vast te stellen maken we hier gebruik van de kwaliteitscriteria van Anderson en Herr (1999) namelijk de gerichtheid op verbetering van de praktijk (katalytische validiteit), het oplossen van het probleem dat aanleiding was voor het onderzoek (uitkomstvaliditeit), de dialoog voeren over onderzoek in de school

(dialogische validiteit) en het betrekken van degenen die een belang hebben bij het onderzoek (democratische validiteit). Democratische en katalytische validiteit zijn primaire typen validiteit als het doel is schoolontwikkeling en katalytische en uitkomst validiteit zijn primair als het gaat om professionele ontwikkeling. Dialogische validiteit wordt gezien als de basis voor alle vormen van onderzoek dat praktijkverbetering beoogt. Meijer (et al., 2010) en Oolbekkink (et al., 2014) vinden enig bewijs voor uitkomst- en katalytische validiteit, bij onderzoeksprojecten van leraren, maar weinig bewijs voor dialogische en vooral democratische validiteit. De vraag is dan ook of we bij promotieonderzoek van leraren aanwijzingen zijn voor deze vormen van validiteit. Om aan deze typen validiteit tegemoet te kunnen komen in promotieonderzoek vraagt zowel iets van docentspecifieke als van schoolspecifieke factoren. Deze kunnen er bijvoorbeeld toe bijdragen dat docenten hun professionele ruimte benutten door de dialoog aangaan met anderen over onderzoek. In dit onderzoek staan de volgende onderzoeksvragen centraal:

1. Op welke manier benutten leraren professionele ruimte in hun promotietraject om zichzelf te professionaliseren?
2. Op welke manier benutten leraren de professionele ruimte in hun promotietraject om schoolontwikkeling te bevorderen?
3. Welke bevorderende en belemmerende factoren op het gebied van 'persoon' en 'schoolcontext' spelen een rol bij het benutten van deze professionele ruimte?

c. Onderzoeksopzet en werkplan

Semigestructureerde interviews met promoverende docenten. Er worden twee interviews afgenomen (een aan het begin en aan het einde van het jaar) met de 43 docenten in het VO die op dit moment promotieonderzoek doen. De nadruk in de interviews ligt op de ervaren en benutte professionele ruimte, de dialoog met relevante anderen over onderzoeksbeprengsten, de betrokkenheid van relevante anderen bij het onderzoek en de invloed van bevorderende en remmende factoren in de schoolorganisatie.

Semigestructureerde interviews met sleutelfiguren. Daarnaast worden semigestructureerde interviews met 2 betekenisvolle sleutelfiguren in de omgeving van deze 43 docenten gehouden. Deze twee sleutelfiguren is naast een directe college een leidinggevende. Het doel hiervan is om meer zicht te krijgen op de manier waarop zij de bijdrage van de docenten aan schoolontwikkeling percipiëren. Tevens zal worden nagegaan welke schoolkenmerken zij hiervoor als stimulerend of belemmerend beschouwen.

Semigestructureerd (digitaal) logboek. Docenten wordt tijdens het jaar gevraagd om 10 keer een semigestructureerd (digitaal) logboek in te vullen waarin zij noteren wat hen gestimuleerd of belemmerd heeft bij hun onderzoek, met wie en hoe zij de dialoog over onderzoek in de school hebben gevoerd, welke personen actief betrokken zijn (geweest) bij hun onderzoek.

d. Kennisverspreiding en toepassing

- Sept 2016 de projectleider ontwerpt op basis van de bevindingen een workshop voor schoolleiders en docenten over het benutten van professionele ruimte als je onderzoek doet in de school.
- De gemeenschappelijke kennisverspreiding en toepassing staan beschreven in paragraaf 9f.

11. Literatuurverwijzingen

- Admiraal, W., Smit, S., & Zwart, R. (2013). Academisch docentschap in het basis- Academisch docentschap in het basis- en voortgezet onderwijs: en voortgezet onderwijs: en voortgezet onderwijs: Aard en betekenis van onderzoek van docenten naar hun onderwijspraktijk. Reviewstudie in opdracht van PROO.
- Anderson, G.L., & Herr, K. (1999). The new paradigm wars: is there room for rigorous practitioner knowledge in schools and universities? *Educational Researcher*, 28, 12-21.
- Broekkamp, H., & Van Hout-Wolters, B. (2006). *De kloof tussen onderzoek en onderwijspraktijk*. Amsterdam: Kohnstamm instituut.
- Bakker, A. B. & Schaufeli, W. B. (2008). Positive organizational behavior: Engaged employees in flourishing organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 29, 147-154.
- Barter, C., & Renold, E. (1999). The Use of Vignettes in Qualitative Research. *Social Research Update*, 25, 1-4.
- Brouwer, P., Brekelmans, M., Nieuwenhuis, L. & Simons, P. R. J. (2012b). Community development in de the school workplace. *International Journal of School Management*, 26, 403-418.
- Bruining, T., de Koning, H., & Uytendaal, E. (2014). *Bouwen van professionele ruimte in het onderwijs, Onderzoeksrapportage*. 's Hertogenbosch/Utrecht: KPC Groep/APS.
- Carson, J.B., Tesluk, P.E., & Marrone, J.A. (2007). Shared leadership in teams: in investigation of antecedent conditions and performance. *Academy of Management Journal*, 50, 1217-1234.
- Datnow, A. (2011). Collaboration and contrived collegiality: Revisiting Hargreaves in the age of accountability. *Journal of Educational Change*, 12, 147-158.
- Day, C. & Gu, Q. (2009). Veteran teachers: commitment, resilience and quality retention. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 15, 442-457.

- De Brabander, C., & Martens, R.L. (2010). Motivatie in Leraar24. Ontwerp van een conceptueel kader. *Leraar24 rapportenreeks* (Vol.5). Heerlen: Ruud de Moorcentrum – Open Universiteit.
- DeRue, D.S., & Ashford, S.J. (2010). Who will lead and who will follow? A social process of leadership identity construction in organizations. *Academy of Management Review*, 35, 627-647.
- Diepstraten, I., & Evers, A. T. (2012). *Leraren leren. Een overzichtsstudie naar de professionele ontwikkeling van leraren*. Rapport 40. Heerlen: Open Universiteit, LOOK.
- Evers, A. T., Kreijns, K., Van der Heijden, B. I. J. M., Gerrichhauzen, J. T. G. (2011). An Organizational and Task Perspective Model Aimed at Enhancing Vocational teachers' Professional Development and Expertise. *Human Resource Development Review*, 10, 151-179.
- Fullan, M. (2005). *Leadership and sustainability*. Thousand Oaks, CA: Corwin Press; Toronto: Ontario Principal's Council.
- Fullan, M. (2009). *The challenge of change: Start school improvement now* (2nd edition). Corwin.
- Inspectie van Onderwijs (2013). *Professionalisering als gerichte opgave. Verkennend onderzoek naar het leren van leraren*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Utrecht.
- Fuller, F., & Brown, O. (1975). Becoming a teacher. In K. Ryan (ed.), *Teacher Education* (74th Yearbook of the National Society for the Study of Education. Part 2, pp. 25-52). Chicago: University of Chicago Press.
- Garavan, T. N. & McCarty, A. (2008). Collective Learning Processes and Human Resource development. *Advances in Developing Human Resources*, 10, 451-479.
- Goetheer, G.J.J., & Vlucht, J.F. van der (2008). *Tijd voor Onderwijs: Eindrapport van de Commissie Dijsselbloem in vogelvlucht*. Den Haag: SDU.
- Hagger, H., Burn, K., Mutton, T. & Brindley, S. (2008). Practice makes perfect? Learning to learn as a teacher. *Oxford Review of Education*, 34, 159-178.
- Hargreaves, A., & Dawe, R. (1990). Paths of professional development: contrived collegiality, collaboration culture, and the case of peer coaching. *Teaching and Teacher Education*, 6, 227-241.
- Hargreaves, A. & Fullan, M. (2012). *Professional capital: Transforming teaching in every school*. New York, NY: Teachers College Press.
- ten Have, K., Dorenbosch, L., Moonen, H., & Oeij, P. (2010). *Management door vertrouwen: Naar zelfmanagement en innovatief gedrag*. Hoofddorp: TNO.
- Hoekstra, A., Korthagen, F., Brekelmans, M., Beijaard, D., & Imants, J. (2009). Experienced teachers' informal workplace learning and perceptions of workplace conditions. *Journal of Workplace Learning*, 21, 276 - 298.
- Hopkins, D., & Reynolds, D. (2001) The past, present and future of school improvement: towards the third age. *British Educational Research Journal*, 27, 459-44.
- Hulsbos, F., Andersen, J., Kessels, J., & Wassink, H. (2012). *Professionele ruimte en gespreid leiderschap*. Rapport 37. Heerlen: Ruud de Moorcentrum Open Universiteit.
- Hupe, P. (2009). De autonomie van de vakman (m/v). Over regeldruk en handelingsruimte. In T. Jansen, G. van den Brink, & J. Kole (Eds), *Beroepstrots, een ongekende kracht*. Amsterdam: Boom.
- Illeris, K. (2009). Learning, work and competence development. In: S. Walters, *Learning@work: perspectives on skills development in the workplace*. Pretoria: South African Qualifications Authority, pp. 4-15.
- Imants, J. & Van Veen, K. (2010). Teacher learning as workplace learning. In: P. Peterson, E. Baker, & B. McGaw (Eds.). *International Encyclopedia of Education* (3rd edition, vol. 7) (pp. 569-574). Amsterdam: Elsevier.
- Jansen, T., Van Den Brink, G., & Kole, J. (2009). *Beroepstrots, een ongekende kracht*. Amsterdam, Boom.
- Kwakman, K. (2003). Factors affecting teachers' participation in professional learning activities. *Teaching and Teacher Education*, 19, 149-170.
- Kessels, J. W. M. (2012). *Leiderschapspraktijken in een professionele ruimte*. Inaugurele Rede. Open Universiteit, Heerlen.
- Klein, K. J., & Sorra, J. S., (1996). The challenge of innovation implementation. *Academy of Management Review*, 21, 1055-1080.
- Louden, W., & Wildy, H. (1999). Short shrift to long lists. An alternative approach to the development of performance standards for school principles. *Journal of Educational Administration*, 37, 99-121.
- Loughran, J. (2010). *What expert teachers do. Enhancing professional knowledge for classroom practice*. London/New York. Routledge.
- Meijer, P.C. (2014). *De docent: Sterk in ontwikkeling*. Inaugurele rede, Radboud Universiteit Nijmegen.
- Meijer, P.C., de Graaf, B., & Meirink, J.A. (2011). Key experiences in student teachers' development. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 17, 115-129.
- Meijer, P.C., Meirink, J., Lockhorst, D., & Oolbekkink, H. (2010). (Leren) onderzoeken door leraren in het voortgezet onderwijs. *Pedagogische Studiën*, 87, 232-252.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2008). *Convenant Actieplan Leerkracht van Nederland*. Den Haag.

- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011). *Actieplan Leraar 2020. Leraar 2020 – een krachtig beroep!* Den Haag.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2013). *Begeleiding van beginnende leraren in het beroep. Raamplan voor regionaal te starten projecten.* Den Haag.
- Munby, H., Russell, T., & Martin, A. K. (2001). *Teachers' knowledge and how it develops.* In V. Richardson (Ed.), *Handbook of Research on Teaching* (4th ed., pp. 877–904). Washington, DC: American Educational Research Association.
- Newton, P., & Burgess, D. (2008). Exploring types of educational action research: Implications for research validity. *International Journal of Qualitative Methods*, 7, 18–30.
- OECD (2004). *Learning for tomorrow's world: First results from Pisa 2003.* Organisation for Economic Co-Operation and Development. Paris: OECD.
- OECD (2005). *Teachers matter: Attracting, developing and retaining effective teachers.* Organisation for Economic Co-Operation and Development. Paris: OECD.
- Onderwijsraad (2013). *Leraar zijn. Meer ook voor persoonlijke professionaliteit.* Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Den Haag.
- Oolbekkink, H., Van der Steen, J., & Nijveldt, M. (2014). A study of the quality of practitioner research in secondary education: impact on teachers and school development. *Educational Action Research*, 22, 122-139.
- Orland, L. (2000). What's in a line? Exploration of a research and reflection tool. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 6, 197-213.
- Pearce, C. L., & Conger, J. A. (2003). *Shared leadership: Reframing the hows and whys of leadership.* Thousand Oaks, CA: Sage
- Poell, R. F., Van Dam, K., & Van den Berg, P. T. (2004). Organising learning in work contexts. *Applied Psychology: An International Review*, 53, 529-540.
- Schaap, H. & De Bruijn, E. (2012, Juni). *Leerwerk gemeenschappen als instrument voor schoolontwikkeling; het verbinden van individueel en collectief leren.* Paper gepresenteerd op de Onderwijs Research Dagen (ORD), Wageningen, Nederland.
- Schaufeli, W. B., & Bakker, A. D. B. (2004). Job demands, job resources, and their relationship with burnout and engagement: a multi-sample study. *Journal of Organizational Behavior*, 25, 293-315.
- Shulman, L., & Shulman, J. (2004). How and what teachers learn: A shifting perspective. *Journal of Curriculum Studies*, 36, 257-271.
- Sigurdardottir, A. K. (2010). Professional Learning Community in Relation to School Effectiveness. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 54, 395-412.
- Somech, A. (2010). Participative Decision Making in Schools: A Mediating-Moderating Analytical Framework for Understanding School and Teacher Outcomes. *Educational Administration Quarterly*, 46, 174-209.
- Spillane, J.P., & Diamond, J.B. (2007). *Distributed Leadership in Practice.* New York: Teachers College Press.
- Spillane, J. P. & Healey, K. (2010). Conceptualizing school leadership and management from a distributed perspective. An exploration of some study operations and measures. *The Elementary School Journal*, 111, 253-281.
- Swanson, R.A., & Holton, E.F. (2009). *Foundations of Human Resource Development.* San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.
- Van den Brink, G., Jansen, Th., & Pessers, D. (2005). *Beroepszeer, waarom Nederland niet goed werkt.* Uitgeverij Boom: Amsterdam.
- VO-raad (2014). *Leren met en van elkaar. Onderzoek naar de professionele leercultuur in het voortgezet onderwijs.* Utrecht: Oberon, Kohnstamm Instituut & ICLON.
- van Veen, K., Zwart, R., Meirink, J., & Verloop, N. (2010). Professionele ontwikkeling van leraren. Een reviewstudie naar effectieve kenmerken van professionaliseringsinterventies van leraren. Universiteit Leiden, Expertisecentrum Leren van Docenten.
- Vermunt, J. D., & Endedijk, M. D. (2011). Patterns in teacher learning in different phases of the professional career. *Learning and Individual Differences*, 21, 294-302.
- Vrieze, G., Van Daalen, M., & Wester, M. (2009). *Ruimte van de leraar. Helpt LINC om de ruimte van de leraar vorm te geven?* ITS, Radboud Universiteit Nijmegen; Kohnstamm Instituut, Universiteit van Amsterdam.
- Wartenbergh-Cras, F., Bendig-Jacobs, J., Van Casteren, W., & Kurver, B. (2013). *Professionele ruimte in het VO: eerste vervolgmeting.* ResearchNed, Heerlen.
- Youngs, P., & M.B., King. (2002). Principal Leadership for Professional Development to Build School Capacity. *Educational Administration Quarterly*, 38, 643-670.
- Zwaneveld, B., & Tillmans, L. (2010). Het praktijkonderzoek bij een academische school: kwaliteit en professionele ontwikkeling. *VELON Tijdschrift voor Lerarenopleiders*, 31, 31-38.

12. Samenstelling onderzoeksgroep (236 woorden)

De onderzoeksgroep bestaat uit onderzoekers uit universitaire lerarenopleidingen van drie verschillende universiteiten, namelijk de Radboud Docentenacademie (RU), COLUU (UU) en ICLON (UL). De expertise van de aanvragers ligt op het terrein van professionele ontwikkeling van docenten in het voortgezet onderwijs (en de relatie met schoolontwikkeling) en allen hebben uitgebreide ervaring met onderzoek in de context van het onderwijs. Allen zijn tevens betrokken bij, en geven sturing aan, professionaliseringsinitiatieven voor ervaren leraren en zijn in deze hoedanigheid gesprekspartners voor verschillende schoolbesturen en schoolleiders. Twee van de onderzoekers hebben gewerkt bij het expertisecentrum 'leren van docenten' dat beoogde kennis bij elkaar te brengen en te delen over expertise ontwikkeling van leraren. Daarnaast zijn allen als opleider betrokken in de lerarenopleiding.

De onderzoeksgroep zal gedurende het project maandelijks overleg voeren om het project te monitoren, zowel het gezamenlijke deel als de afzonderlijke deelprojecten. Het overleg wordt voorgezeten door de hoofdaanvrager vanuit de Radboud Docentenacademie. Daarnaast wordt jaarlijks een studiemiddag gepland om de voortgang van de projecten en de tussentijdse opbrengsten te bespreken. De onderzoekers kunnen elkaar vanuit de diverse regio's (Nijmegen-Utrecht-Leiden) behulpzaam zijn bij het werven van respondenten voor het onderzoek. De onderzoekers zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de kennisdisseminatie in de vorm van zowel publicaties als de organisatie van een congres voor schoolleiders, beleidsmakers en docenten. De projectleiders zijn ieder verantwoordelijk voor hun eigen deelproject en overleggen daarbinnen met hun assistenten over de precieze planning van dataverzameling en analyse.

13. Planning van het onderzoeksvorstel

Bij het opstellen van een planning dient rekening te worden gehouden met het opleveren van een concepteindrapport (één voor elk deelproject) twee maanden voor het opleveren van het definitieve eindrapport.

Deelproject en thema	Begindatum	Opleveringsdatum definitief eindrapport
Deelproject 1 De professionele ruimte van docenten in het voortgezet onderwijs: opvattingen van schoolleiders en docenten.	1/10/2014	30/09/2016
Deelproject 2 De relatie tussen professionele leergemeenschappen en professionele ruimte van docenten.	1/10/2014	30/9/2016
Deelproject 3 De relatie tussen onderwijstraineeships/Eerst de Klas en professionele ruimte van docenten.	1/10/2014	30/09/2016
Deelproject 4 De relatie tussen promotiebeurzen en professionele ruimte van docenten.	1/10/2014	30/09/2016

Toelichting planning (180 woorden)

Het project bestaat uit vier deelprojecten waarvan de fasering verloopt zoals aangegeven in de onderstaande tabel. Gedurende het project worden de verschillende activiteiten gemonitord vanuit maandelijks overleg tussen de onderzoekers onder leiding van de hoofdaanvrager.

Periode	Onderzoeksactiviteiten
1/10/2014-1/1/2015	<p>Gezamenlijk:</p> <ul style="list-style-type: none"> Literatuurstudie naar o.a. professionele ruimte. Ontwikkeling scan professionele ruimte. Ontwikkeling gezamenlijke interviewvragen over objectieve/subjectieve professionele ruimte. <p>In ieder deelproject:</p> <ul style="list-style-type: none"> Instrumentontwikkeling (o.a. observaties, logboeken). Werven respondenten: docenten en schoolleiders.
1/1/2015-1/1/2016	<p>Gezamenlijk:</p> <ul style="list-style-type: none"> afname scan professionele ruimte in betrokken VO-scholen. analyse resultaten scan professionele ruimte. ontwikkeling app voor schoolleiders/docenten om professionele ruimte in kaart te brengen. ontwikkelen analyse kader interviews. <p>Per deelproject:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dataverzameling rondom benutten professionele ruimte en opbrengsten professionele en schoolontwikkeling.

	<ul style="list-style-type: none"> • 2 maal interviews per project met docenten en schoolleiders op basis van gezamenlijke interviewschema; eerste analyses interviews.
1/1/2016-30/9/2016	<p>Gezamenlijk:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eindrapportage en artikelen in wetenschappelijk en professionele tijdschriften. • Maart 2016: congres voor schoolleiders, beleidsmakers en docenten over resultaten. • April 2016: symposium tijdens internationaal wetenschappelijk congres. <p>Per deelproject:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Verdere analyses interviews per deelproject. • Analyse overige data (bijvoorbeeld logboeken).

14. Gevraagde subsidie

14.1 Begroting

Deelproject 1

Personeel					
Personeel onder vaste tariefstelling					
Type personeel	Naam uitvoerder	fte	Inschaling jaar (1 t/m 8)*	Aantal maanden	Bedrag in €
Jr. WP (o.a. AiO)					
Sr. WP (Pd en UD)	Rosanne Zwart	.4	7	24	64.086
NWP MBO					
NWP HBO					
NWP Academisch					
Personeel onder vrije tariefstelling					
Type personeel	Naam uitvoerder	Dagtarief	Aantal dagen	Bedrag in €	
UHD en HL	Jan van Tartwijk	680	10	6.800	
Onderzoeker bij overige instelling					
NWP bij overige instelling					
Totaalbedrag personeel:					70.886
Materieel					
Beschrijving					Bedrag in €
Studentassistentie (dataverzameling, -verwerking en -analyse)					5000
Apparatuur (voicerecorders, camera's), kosten van dataverzameling					1.500
Congreskosten					3000
Kosten drukwerk eindrapportage en open-access maken wetenschappelijke publicatie					1000
Bijdrage aan organisatie bijeenkomsten voor 'gebruikers', inclusief buitenlandse gastsprekers					3000
Bijdrage aan ontwikkeling app en blog					2000
Reiskosten binnenland					500
Totaalbedrag materieel:					16.000
Totaalbedrag deelproject 1:					86.886

Deelproject 2

Personeel					
Personeel onder vaste tariefstelling					
Type personeel	Naam uitvoerder	fte	Inschaling jaar (1 t/m 8)*	Aantal maanden	Bedrag in €
Jr. WP (o.a. AiO)					
Sr. WP (Pd en UD)	Harmen Schaap	.4	7	24	64.086
NWP MBO					
NWP HBO					
NWP Academisch					
Personeel onder vrije tariefstelling					
Type personeel	Naam uitvoerder	Dagtarief	Aantal dagen	Bedrag in €	
UHD en HL	Paulien Meijer	680	10	6.800	
Onderzoeker bij overige instelling					
NWP bij overige instelling					
Totaalbedrag personeel:					70.886
Materieel					
Beschrijving					Bedrag in €
Studentassistentie (dataverzameling, -verwerking en -analyse)					5000
Apparatuur (voicerecorders, camera's), kosten van dataverzameling					1.500
Congreskosten					3000
Kosten drukwerk eindrapportage en open-access maken wetenschappelijke publicatie					1000
Bijdrage aan organisatie bijeenkomsten voor 'gebruikers', inclusief buitenlandse gastsprekers					3000
Bijdrage aan ontwikkeling app en blog					2000
Reiskosten binnenland					500
Totaalbedrag materieel:					16.000
Totaalbedrag deelproject 2:					86.886

Deelproject 3

Personeel					
Personeel onder vaste tariefstelling					
Type personeel	Naam uitvoerder	fte	Inschaling jaar (1 t/m 8)*	Aantal maanden	Bedrag in €
Jr. WP (o.a. AiO)					
Sr. WP (Pd en UD)	Jacobiene Meirink	.4	7	24	64.086
NWP MBO					
NWP HBO					
NWP Academisch					
Personeel onder vrije tariefstelling					
Type personeel	Naam uitvoerder	Dagtarief	Aantal dagen	Bedrag in €	
UHD en HL	Wilfried Admiraal	680	10	6.800	
Onderzoeker bij overige instelling					
NWP bij overige instelling					

Totaalbedrag personeel:	70.886
Materieel	
Beschrijving	Bedrag in €
Studentassistentie (dataverzameling, -verwerking en -analyse)	5000
Apparatuur (voicerecorders, camera's), kosten van dataverzameling	1.500
Congreskosten	3000
Kosten drukwerk eindrapportage en open-access maken wetenschappelijke publicatie	1000
Bijdrage aan organisatie bijeenkomsten voor 'gebruikers', inclusief buitenlandse gastsprekers	3000
Bijdrage aan ontwikkeling app en blog	2000
Reiskosten binnenland	500
Totaalbedrag materieel:	16.000
Totaalbedrag deelproject 3:	86.886

Deelproject 4

Personeel					
Personeel onder vaste tariefstelling					
Type personeel	Naam uitvoerder	fte	Inschaling jaar (1 t/m 8)*	Aantal maanden	Bedrag in €
Jr. WP (o.a. AiO)					
Sr. WP (Pd en UD)	Helma Oolbekkink	.4	7	24	64.086
NWP MBO					
NWP HBO					
NWP Academisch					
Personeel onder vrije tariefstelling					
Type personeel	Naam uitvoerder	Dagtarief	Aantal dagen	Bedrag in €	
UHD en HL	Paulien Meijer	680	10	6.800	
Onderzoeker bij overige instelling					
NWP bij overige instelling					
Totaalbedrag personeel:					70.886
Materieel					
Beschrijving					Bedrag in €
Studentassistentie (dataverzameling, -verwerking en -analyse)					5000
Apparatuur (voicerecorders, camera's), kosten van dataverzameling					1.500
Congreskosten					3000
Kosten drukwerk eindrapportage en open-access maken wetenschappelijke publicatie					1000
Bijdrage aan organisatie bijeenkomsten voor 'gebruikers', inclusief buitenlandse gastsprekers					3000
Bijdrage aan ontwikkeling app en blog					2000
Reiskosten binnenland					500
Totaalbedrag materieel:					16.000
Totaalbedrag deelproject 4:					86.886

14.2 Motivatie van de aangevraagde begroting

In dit project wordt in korte tijd veel gegevens verzameld en geanalyseerd. De inzet is hoog: er komt wetenschappelijke output en diverse beleidsmatige en praktische output voor gebruikers van de resultaten: beleidsvoerders, schoolbestuurders en –leiders, en docenten. Hiervoor is het nodig dat de projecten worden opgezet en uitgevoerd door ervaren wetenschappelijk personeel, die hun weg kennen in zowel wetenschap, beleid, en scholen.

Met de participatie van Prof. dr. Paulien Meijer, Prof. dr. Jan van Tartwijk en Prof. dr. Wilfried Admiraal beogen wij de relatie tussen wetenschappelijk onderzoek tussen en binnen verschillende instituten, bestaande samenwerkingsverbanden van scholen en onderwijsbeleid te versterken. Tevens kan op strategisch niveau draagvlak voor het onderzoek en de disseminatie van de resultaten gecreëerd worden.

In het project zijn financiële middelen begroot voor studentassistentie en verder voor de diverse disseminatieactiviteiten. Twee buitenlandse gastsprekers leveren inbreng aan alle deelprojecten, en zullen naast gastsprekerschap ook gedurende een verblijf van 1 week een bijdrage leveren aan verdere ontwikkeling van de projecten, inclusief zorg dragen voor internationale inbedding en uitwisseling. Voor het openbaar maken van wetenschappelijke artikelen zijn financiën begroot, zodat ook deze resultaten vrij toegankelijk zijn voor iedereen. Het aangevraagde bedrag is inclusief vakantiegeld, eindejaarsuitkering, en sociale lasten.

14.3 Totaal gevraagde subsidie

Totale som van personele en materiele kosten over de gehele looptijd van het onderzoeksproject: **€347.544,-**

Bijlagen

Paulien Meijer is hoogleraar en wetenschappelijk directeur van de Radboud Docenten Academie van de Radboud Universiteit Nijmegen. Met als leeropdracht "Teacher learning van development" publiceert zij op het terrein van lerarenopleidingen en het leren en professionalisering van docenten, in wetenschappelijke tijdschriften die zich richten op de ontwikkeling van wetenschappelijke inzichten en het vormen van een basis voor onderwijsbeleid, vooral waar het gaat om het opleiden en verder professionaliseren van docenten. Sinds lange tijd is zij betrokken bij onderzoeksprojecten waarbij samen met scholen onderzoek wordt opgezet en uitgevoerd, en heeft zij in diverse projecten van academische opleidingsscholen een sturende rol gehad in de vormgeving van deze projecten, ter advisering van de betrokken schoolleiders. Dit heeft bovendien geleid tot publicaties die tot doel hadden het beleid en implementatie van de academische opleidingsscholen te beschrijven en tot verbeterpunten te komen. Publicaties zijn hiervan verschenen in o.a. MESO Magazine, Pedagogische Studiën, en het International Journal of Educational Research. Verder is zij van 2009 tot 2013 voorzitter geweest van de International Study Association on Teachers and Teaching (ISATT), waarin zij bijdroeg aan het uitzetten van een onderzoeksagenda rondom de verbetering van de kwaliteit van docenten in de internationale context. Zij neemt deel aan een EU-project waarin wetenschappers uit Estland, Finland, Spanje en Nederland samenwerken om het leren van docenten in de praktijk te verbeteren. Zij begeleidt diverse promovendi en is een groot voorstander van samenwerking tussen universiteiten en scholen in het versterken van de kwaliteit van docenten. Relevante publicaties zijn:

- Meijer, P.C., Oolbakkink, H.W., Lockhorst, D., & Meirink, J.A. (2013). Teacher research in secondary education: Effects on teachers' professional and school development, and issues of quality. *International Journal of Educational Research*, 57, 39–50.
- Lockhorst, D., Meijer, P., Meirink, J., & Oolbakkink-Marchand, H. (2012). Onderzoek in school. *MESO magazine*, 32(185), 11-15.
- Meijer, P.C., Meirink, J., Lockhorst, D., & Oolbakkink-Marchand, H. (2010). (Leren) onderzoeken door docenten in het voortgezet onderwijs [Teachers (learn to) do research in Dutch secondary education]. *Pedagogische Studiën*, 87, 232-252.
- Beijaard, D., Meijer, P.C., Morine-Dershimer, G., & Tillema, H. (Eds.) (2005). *Teacher professional development in changing conditions*. Dordrecht: Springer.

Rosanne Zwart is in 2007 aan de Radboud Universiteit Nijmegen gepromoveerd op het proefschrift "Teacher learning in a context of reciprocal peer coaching". Daarna is zij in verschillende contexten (Expertisecentrum Leren van Docenten, Academische opleidingsschool Noord Holland West, NIME master Academisch Meesterschap) betrokken is geweest bij het ontwikkelen, implementeren en evalueren van verschillende vormen van docentprofessionalisering op scholen. Op dit moment is zij als universitair docent verbonden aan de afdeling Educatie van de faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. In deze functie is zij verantwoordelijk voor de kwaliteit van (het onderwijs in) het praktijkgerichte onderzoek van studenten (in de lerarenopleiding) en ervaren docenten (in de academische opleidingsschool). Daarnaast is zij plaatsvervangend projectleider en onderzoekscoördinator in landelijke project Begeleiding Startende Leraren. Haar huidige

onderzoek richt zich op verschillende aspecten van de professionele ontwikkeling van leraren gedurende de loopbaan. Relevante publicaties zijn:

Zwart, R.C., Korthagen, F.A.J., & Attema-Noordewier, S. (in press). *A strength-based approach to teacher professional development. Professional Development in Education.*

Admiraal, W.F., Smit, B., & Zwart, R. (2014). Models and design principles for teacher research. *IB Journal of Teaching Practice, 2*, Online.

Van Driel, J.H., Meirink, J.A., Van Veen, K. & Zwart, R.C. (2012). Current trends and missing links in studies on teacher professional development in science education: a review of design features and quality of research. *Studies in Science Education, 48*, 129-160.

Van Veen, K., Zwart, R., & Meirink, J. (2012). What makes Teacher Professional Development Effective? A Literature Review. In: M. Kooy, & K. Van Veen (Eds.), *Teacher Learning that Matters* (p. 3-21). New York: Routledge.

Zwart, R., Van Veen, K. & Meirink, J. (Eds.) (2012). *Onderzoek in de school ter discussie: doelen, criteria en dilemma's*. Met bijdragen van Wilfried Admiraal, Sanneke Bolhuis, Jan van Driel, Rob Martens, Kim Schildkamp & Marco Snoek. Expertisecentrum Leren van Docenten: Leiden.

Lunenberg, M., Korthagen, F., & Zwart, R. (2010). *Critical issues in supporting self-study*. *Teaching and Teacher Education, 26*, 1280-1289.

Zwart, R.C., Wubbels, T., Bergen, Th.C.M., & S. Bolhuis (2009). Which Characteristics of a Reciprocal Peer Coaching Context Affect Teacher Learning as Perceived by Teachers and Their Students? *Journal of Teacher Education, 60*, 243-257.

Harmen Schaap werkt sinds maart 2014 als Universitair Docent bij de Radboud Docenten Academie van de Radboud Universiteit Nijmegen. Zijn onderzoek richt zich op begeleiding van beginnende docenten, professionele leergemeenschappen in schoolorganisaties en het leren van docenten. Binnen de lerarenopleiding verzorgt hij onderwijs aan educatie masters en onderwijs traineeships over algemene didactiek, persoonlijk en professioneel leren en ontwerp en onderzoek. Verder begeleidt hij beginnende docenten bij hun professionele ontwikkeling. In 2011 is hij gepromoveerd aan de Universiteit Utrecht op het proefschrift 'Students' Personal Professional Theories in Vocational Education: Developing a Knowledge Base'. Na zijn promotie heeft hij als Universitair Docent gewerkt bij het Centrum voor Onderwijs en Leren van de Universiteit Utrecht. Naast lerarenopleider, docent Onderwijskunde (coördinator van vakken in de bachelor- en master als Schoolorganisatie: Theorie en Advies en Learning in Organizations) en onderzoeker werkte hij als organisatieadviseur samen met scholen op het gebied van professionalisering van docenten en praktijkgericht onderzoek. Daarnaast heeft hij van 2010 tot 2012 gewerkt bij de Hogeschool Utrecht als onderzoeksmedewerker. Hij deed hier onder andere onderzoek naar het effect van professionele leerwerk gemeenschappen op schoolontwikkeling, maar ook gaf hij trainingen aan schoolleiders en docenten. In de advisering van schoolorganisaties betreft hij zijn organisatiekundige en onderwijskundige achtergrond. In gesprekken met schoolleiders en schoolbestuurders probeert hij persoonlijke- en organisatieontwikkeling met elkaar te verbinden. Hij is lid van het Interuniversitair Centrum voor Onderwijsonderzoek en publiceert in zowel wetenschappelijke- als vakgerichte tijdschriften. Relevante publicaties zijn:

Schaap, H. & De Bruijn, E. (2012, Juni). Leerwerk gemeenschappen als instrument voor schoolontwikkeling; het verbinden van individueel en collectief leren. Paper gepresenteerd op de Onderwijs Research Dagen (ORD), Wageningen, Nederland.

Schaap, H., Baartman, L. K. J., & De Bruijn, E. (2012). Students' Learning Processes during School-based Learning and Workplace Learning in Vocational Education: A Review. *Vocations and Learning, 5*, 99-117.

Schaap, H., Vlokhoven, H. van, & De Bruijn, E. de (2011). *Het lerend vermogen van leerwerk gemeenschappen*. Hogeschool Utrecht: Kenniscentrum Educatie. ISBN 9789089280435.

Renkema, A. G., Schaap, H., & Van Dellen, Th. (2009). Development Intention of Support Staff in an Academic Organization in the Netherlands. *Career Development International, 14*, 69-86.

Schaap, H., Van Dellen, Th., & Renkema, A. G. (2009). Ontwikkelingsintentie van ondersteunend en beheersmatig personeel in een academische organisatie. *Handboek Effectief Opleiden, 51*, 235-250.

Jacobiene Meirink is als universitair docent verbonden aan het Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing (ICLON) van Universiteit Leiden. In deze functie is zij zowel betrokken bij de begeleiding en supervisie van docenten in opleiding als bij de begeleiding van het (vakdidactisch ontwerp)onderzoek dat studenten uitvoeren in het kader van hun opleiding. Daarnaast begeleidt en doet ze onderzoek naar de professionele ontwikkeling van docenten en de begeleiders van professionaliseringstrajecten. Haar specifieke interesse gaat daarbij uit naar de individuele leerprocessen en de manier waarop de context bevorderend dan wel belemmerend kan werken voor deze processen. In 2007 is zij gepromoveerd op het proefschrift 'Individual teacher learning in a context of collaboration in teams' wat deel uitmaakt van een NWO aandachtsgebied 'Het leren van docenten in de beroepspraktijk'. Van 2007 tot 2013 is zij als onderzoeker betrokken geweest bij het landelijke Expertisecentrum Leren van Docenten, welke als doel

had (wetenschappelijke) kennis over (effectieve) docentprofessionalisering voor een zo breed mogelijk publiek toegankelijk te maken. Relevante publicaties zijn:

- Driel, J.H. van, Meirink, J.A., Veen, K. van & Zwart, R.C. (2012). Current trends and missing links in studies on teacher professional development in science education: a review of design features and quality of research. *Studies in Science Education*, 48, 129-160.
- Meijer, P.C., de Graaf, B., & Meirink, J.A. (2011). Key experiences in student teachers' development. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 17, 115-129.
- Sjoer, E. & Meirink, J.A. (2011). Transparency in storytelling: An analysis of primary school teachers' exchanges of their experiences with science and technology education. In M.J. de Vries, H. van Keulen & J. Walma van der Molen (Eds). *Professional development for primary teachers in science and technology: The Dutch VTB-Pro project in an international perspective*. Sense Publishers.
- Meirink, J.A., Imants, J., Meijer, P.C., & Verloop, N. (2010). Teacher learning and collaboration in innovative teams. *Cambridge Journal of Education*, 40, 161-181.
- Veen, K. van, Zwart, R., Meirink, J. & Verloop, N. (2010). *Professionele ontwikkeling van leraren: een reviewstudie naar effectieve kenmerken van professionaliseringsinterventies van leraren*. Reviewstudie in opdracht van en gesubsidieerd door NWO-PROO (Grant no. 441-080353). Leiden: ICLON/Expertisecentrum Leren van Docenten.

Helma Oolbekkink werkt sinds 2006 als universitair docent aan de Radboud Docentenacademie. Haar onderzoek richt zich vooral op het leren van beginnende en ervaren docenten onder andere door middel van praktijkonderzoek en de impact die dit heeft op professionele ontwikkeling en schoolontwikkeling. Recent heeft zij hierover gepubliceerd in verschillende tijdschriften waaronder Educational Action Research, International Journal of Educational Research, Tijdschrift voor Lerarenopleiders en de Nieuwe Meso. Binnen de lerarenopleiding verzorgt zij onderwijs op het gebied van algemene didactiek, persoonlijk en professioneel leren en ontwerp en onderzoek en begeleidt beginnende leraren bij hun professionele ontwikkeling. Daarnaast coördineert en bewaakt zij de kwaliteit van het onderzoek van leraren-in-opleiding en legt waar mogelijk verbanden met het onderzoek dat gedaan wordt in Academische Opleidingscholen. In gesprek met schoolleiders geeft zij (beleids)advies over de inrichting van onderzoek in de school ten bate van professionele en schoolontwikkeling. Zij is tevens betrokken bij het opzetten van flankerend onderzoek naar professionele leergemeenschappen in diverse scholen voor voortgezet onderwijs rondom differentiatie met behulp van ICT en onderzoek naar het project 'Begeleiding Startende Leraren'. In 2006 is zij gepromoveerd aan de Universiteit Leiden gepromoveerd op het proefschrift "Teacher perspectives on self-regulated learning – a comparison of secondary and higher education". Relevante publicaties zijn:

- Van der Steen, J., & Oolbekkink, H. (in press). Ontwikkelingen rondom Onderzoek in de school. *De Nieuwe Meso*.
- Oolbekkink-Marchand, H., Van der Steen, J., & Nijveldt, M. (2014). A study of the quality of practitioner research in secondary education: impact on teacher and school development. *Educational Action Research*, 22, 1-18.
- Meijer, P.C., Oolbekkink, H.W., Lockhorst, D., & Meirink, J.A. (2013). Teacher research in secondary education: Effects on teachers' professional and school development, and issues of quality. *International Journal of Educational Research*, 57, 39-50.
- Imants, J., & Oolbekkink, H. (Eds.) (2009) *Leren denken binnen het schoolvak*. Apeldoorn/Leuven: Garant.
- Van de Ven, P.H., & Oolbekkink, H. (2008). Pragmatic and politically neutral: the image of the academic secondary school teacher in the discourse of teacher education. In: J. Ax, & P.Ponte (Eds), *Critiquing Praxis: conceptual and empirical trends in the teaching profession*, pp.21-45. Rotterdam: Sense Publishers.
- Oolbekkink-Marchand, H.W., Van Driel, J., & Verloop, N. (2007). Een vergelijking van de perspectieven van docenten in het voortgezet en wetenschappelijk onderwijs op onderwijzen en leren in de context van onderwijsvernieuwingen. *Pedagogische Studiën*, 84, 293-308.

Handtekening

Bij het indienen van dit document verklaar ik te voldoen aan de nationaal en internationaal aanvaarde normen van wetenschappelijk handelen zoals neergelegd in de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening 2012 (VSNU).

Hoofdaanvrager

Naam: Paulien Meijer Handtekening:

Datum: 22 mei 2014

Dien deze aanvraag tezamen met de bijlage **uiterlijk 22 mei 2014, 12.00 uur** in bij NRO via IRIS